

РАЗКАЗИ НА КОНСТАНТИН ВЕЛИЧКОВ

Юда

Отдавна беше минала полунощ. Черни облаци се трупаха по небето. Тук-таме проблеснеше уединена звезда и бързо пак се затуляше. След дневния глъч и вой, тежка падаше над земята нощната тишина, като че искаше да заличи паметта от бесни викове, които бяха оглушавали въздуха.

Той се катереше с мъка по стръмния път. Сам, увит с широка плащ, с глава, обрелена на гърдите, той се спираше на всяка минута, замисляше се, вслушваше се, озърташе се плахо наоколо и пак подемаше пътя си нагоре. Умора странна го душеше. Чинеше му се на всяка стъпка, че долита от някъде потаен глас и мярваха му се внезапно непознати образи. Всяко камъче, в което се спъваха краката му, го разтреперваше. Често той се слагаше на земята, като да се боеше, че някой го е съгледал, и след като успееше да надвие на страха си, отбиваше се още повече настрана и пак с плахи крачки тръгваше напред.

Защото това беше страшният път към Голгота.

И той отбягваше от там, дето беше минал мъченикът, прегърбен под тежкия кръст, сподирен от бясната тълпа, която викаше по него.

Нему се чинеше, че ще чуе тия охкания, които Иисус беше посял по мъченическия си път. По тоя път той беше падал, беше плакал. Земята, чинеше му се, сега, когато без свидетел стои пред небето, което се разстила над нея, ще заговори да каже всичко, що беше изстрадал, додето иде до мястото на наказанието.

Земята мълчеше. Никакъв глас, никаква мълва не проникваха от никъде в нощта. Далече градът спеше. Спеше, успокоен най-сетне, че се е извършила исканата от всички присъда, гюволен, че се е чула волята му. Надалеко тук-там редки маслинови дървета смутно очертаваха своите бледи силуети в нощната тъмнина. Това, що беше чул, то бяха туптенията на сърцето му. Едри капки пот се сипеха по челото му, при мисълта, че само то, без-покойно, трепетно, нарушава в тая минута всеобщата тишина. Земята беше замряла, за да се чуе то като бие. И тогава той падаше, силите му го напущаха. Той мислеше, че не ще може вече да пристъпи напред и духа си ще предаде на място. Той сам не знаеше как се бе подигнал и как бе подзел пътя си след тия примирки. Нему се искаше да остане там, и някаква сила извън него го дигаше и го тикаше да върви напред, и той й се подчиняваше. И той вървеше по стръмния и каменист път. И ето изведнъж, на завоя на една пътека, която заприщяха съборени камънаци, пред него надалече подадоха се трите кръста, и очите му веднага отидоха към Оногова, когото търсеше. Нозете му се подкосиха, сърцето му премалая като престана да тупа, шемет зави главата му, той усети, като че в тая минута ще падне и ще предаде дух, и при това той пак потегли напред, прикован в страшното видение. Той го виждаше на кръста такъв, какъвто го беше познал от първия ден, когато с кротостта си беше го подигнал по волята си. Тия мъки, които сящаше че изпитва сега, озаряваха го с нова мощ. Внезапно един глас се зачу. Това беше гласът на един от стражите.

- Спри! Кой си ти и къде отиваш? - викаше стражата, но той, като да не чуеше и като да не видеше копието, с което му преграждаха пътя, вървеше напред.

- Остави, остави да ида при него! - извика той с глас, който беше тъй страшен и повелителен, щото стражарят внезапно се спря и смутено взе да го гледа.

И той пристъпи по-близо. Тръпки го побиха изведнъж, и той спря. Небето се покри с облаци черни, каквито никоя нощ не е виждала. В тая тъмнина кръстът се отдели ясен, и тялото на Христа, увиснало на него, светна, като да бе го озарила невидима светлина. И мъченикът издигна очите си, и благ, кротък поглед устреми в него. Той гледаше в него, той го беше познал, и той видя, че устните му трепнаха, и той чу думи, които пробиха тъмнината и стигнаха до него. Исус му казваше, че го прощава и го молеше да иде при него. Но той не можеше да пристъпи повече и падна по лице на земята. Стражата захвана изново да му вика: „Стани! Стани! И кажи кой си!” Глух, подземен глас отвърна на стражата, прекъснат с плач и сълзи:

- Прощавай! Прощавай! Исусе! Исусе! Достоен ли съм още за твоята прошка! Бог дава ли ти да ми простиш? Горко мене! Горко мене! Позна ли ме или, всред мъките и разпятието, погледът и сърцето те излъгаха!...

Няколко жени, които бяха коленичили в подножието на кръста и със захлупени очи плачеха, дигнаха глава, и една от тях каза:

- Това е Юда!

Началникът на стражата, който се беше приближил до него, като чу това име, изтръгна ножа си от ножницата и със страшен глас извика към войниците, които стояха до него:

- Земете го и отведете го от тука. Нещастнико! На злобата ти не стигна ли че го предаде, а идеш тука да търсиш наслада в мъченията му.

Юда се изправи и вторачи пак поглед в Исуса, и видя пак, че Исус го гледаше и чу пак, че го викаше при себе си, и поиска да извика, но гласът замря в устата му и горки ридания продраха гърдите му. Стражата го поведе извън лобното място. Но дълго-лълго риданията се слушаха в нощта, и всички, които бяха там, тръпнеха. Исус беше възвил главата си към посоката, отдето идеха воплите...

На другия ден, още в зори мъква се пронесе в Йерусалим, че Юда се обесил през нощта.

Безверникът и раят

Безбройни души се тълпяха около вратите на рая, едни засмени, сияющи вече от радост за блаженството, което ги чака, други, загрижени при мисълта, че са дошли може би да търсят една участ, която не са заслужили. Свети Петър, изправен на прага на рая, посред ангели, на които хубостта е изтъкана от най-чистите лъчи на слънцето, отсичаше всекому по делата и едни приемаше в царството на блажените, а други отблъскваше и ту пространството екнеше от песни, които възпяваха при меките звуци на хиляди невидими арфи славата Господня и неземното щастие на праведните, ту

настанеше мъртва тишина, в която се чуеше жалостен ек от вопъл, изчезающ надалече. Хиляди ангели сновяха в пространството и прииждаха постоянно нови души. Внезапно представи се пред свети Петра една душа смутена, разтреперана, с наведени очи, със сгърнати ръце на гърдите. Всички, които чакаха, като я видяха, неволно отстъпиха, като да ги обзе някакъв ужас и като да се боеха, че ще се осквернят от съприкосновението си с нея. И тя остана сама пред светеца, още по-уплашена от страха, който виждаше, че е внушила около себе си.. Стояха на местата си само ангелите, които прислужваха на апостола. Свети Петър я изгледа сърдито и гневно извика след малко:

- Каква смелост те е довела тука? Как можа да помислиш, че си достоен да видиш лицето на Бога, ти, който през целия си рвгаот, като се отдаде на гордост безумна, не щя да признаеш иметоето му и отрече славата му в делата му? А над тебе, за да те озари с истината, небето те обсипваше всяка нощ с милиони светила. Той окръжи живота ти с чудеса, които прогласяваха на всяка стъпка около тебе силата му, величието му и добрината му. Всичко ти говореше за него, цветята - с благоуханията си, птиците - с песните си, морето - с шума на вълните си. За да те сближи със себе си, той ти даде сърцето - да го чувствуваш, - да го разбереш. О, нещастнико! Ти не чу нищо и не видя нищо, защото остави да те заслепи надменността ти. Иди я изкупувай сега на вечни времена там, отдето е излязла.

Душата усещаше при тия думи, в страха, с който я разтреперваха, да се топи като восък на свещ и едва се чу гласът ѝ, като каза:

- Признавам греховете си, достоен съм за наказанието си и незропотно ще го изтърпя.

Свети Петър издигна ръката си, за да даде фаталния знак, но в същия миг една жена стара, като си проби набързо път между душите, които стояха от дясната му страна, изстъпи пред него, коленичи, издигна умолително ръцете си и извика с развълнуван глас:

- Смили се, отче свети! Спри жестоката присъда и чуй молбата на една бедна вдовица. Сирота и немощна, с едно дете, което ми беше едничката радост в живота, един ден видях го, след дълга болест, че климна глава, като цвете попарено, в ръцете ми. Виках го, склонило очи, пламнало в огън, вкочанявало, то не видеше сълзите ми и не отговаряше на гласа ми. И няхах никого и нямаше отде да чакам помощ. За да гледам него, бях се лишила и от скудната прехрана, що изкарвах с ръцете си. Без хляб, без огън, без кандило беше къщата, а люта зима беснееше навън. Бях просила, от ръка ми бяха дали, от сърце - никой; и не смеех вече на никоя порта да чукна, а то лежеше пред мене. Сложих го бездушно на бедното му легло и излязох като луда на улицата, всред виелица от сняг, без да зная де отивам. Побутнах една порта, побутнах друга, на едната ми не отвориха, от другата ме изпъдиха и хукнах изново в снега, изнурена, безумна от скръб, от студ, от мъка. Краката ми се прегъваха, светът ми се виеше,

политнах да падна, когато ненадано мерна се пред очите ми къщата на тоя, който всред людете живееше отстранен от всички, като да тегнеше проклятие на главата му, почуках на портата му и той ми отвори, видя сълзите ми, чу молбите ми и трогна се и дойде в къщата ми, взе детето ми в ръцете си, стопли го с любовта си, съживи го с грижите си. И когато го видя здраво, когато видя радостта, че се върна в сърцето ми, изчезна и вече го не чух и не видях. Ако на една майка могат да трогнат сълзите, прости за тях, отче свети, на онзи, който е спасил умирающото ѝ чедо...

Жената не можа повече да говори, гласът ѝ секна от вълнение и една едра сълза търкулна се от очите ѝ и проточи се надолу в пространството, светла като звезда, която огрява вечер на небето. По-бързо от стрела, един ангел се спусна към сълзата, прибра я на ръката си и като се изкачи пак горе, тури я в къпоните, дето мереха добрите и лошите дела. Сълзата на-тегна и греховете литнаха възбог, като да бяха изведнъж станали по-леки от перушина.

В същия миг чуден блясък възсия на вратите на рая и ечна от хиляди ангели хвалебна песен.

Свети Петър взе душата и въведе я в рая, а ангелите продължаваха да пеят:

„Бог е велик, Бог е милостив...”

Хайдушкият манастир

Изненадан бях, когато преди няколко години, като бяха отишъл в един от южнобългарските манастири, се научих, че там живее някой си монах от Херцеговина. Не закъснях да се запозная с него. Ако и на дълбока старост, той изглеждаше здрав и бодър. Интересът, който показах към него, видимо го зарадва и ми спечели от първия момент разположението му и доверието му. Събитията, които се бяха разиграли на Балканския полуостров от 1875 г., от деня, когато в херцеговинските балкани беше пукнала първата пушка, бяха го изхвърлили след дълги прекеждия тука, дето беше намерил най-сетне едно тихо убежище, за да прекара последните години от живота си.

- А отдавна ли сте се покалугерили? - попитах го случайно всред лъкатушния разговор, който бях повел от първа среща с него.

- От дете, господине, от дете. В манастир съм израсъл, Богу да служа ме бяха обрекли от рожба родителите ми и думата си да изпълнят, дали ме бяха послушник на св. Андрей Първозванец. Обикна ме манастирският игумен и ме научи на книга и когато израснах, по-стрига ме и остави ме при себе си.

- А де е тоя манастир?

- До Требинье, два часа път. Хубав манастир и набожни хора от пет деня място идеха да се поклонят на светаго Андрея първозванеца. Но огън го опустоши и ние се пръснахме. Минаха години и манастирът се пак заправи, но с хайдушки пари се

заправи и Господ не даде това да стане. Монахът като че се замисли при тия думи и аз запитах:

- А как така с хайдушки пари?

- Това си е история цяла. Любопитен сте, виждам, да ви я разкажа.

И ето какво ми разказа той:

- Имаше в Требинье една мома, от добри и богати родители, която се славеше в целия град със своята хубост. Баща ѝ се казваше Никола Алимпич, а тя - Катерина. И беше си избрала тя по душа момък, Андрея Живович. Годеш беше станал и готвеше се скоро сватба да става, когато една нощ, когато Андрея бил някъде по търговия, турци нападнали на къщата му за обир - защото те минуваха за богати хора - и убили баща му. Андрея се завърна в къщи, оплака баща си, когото обичаше много, и забегна в гората да мъсти на убийците му, събра дружина и стана хайдутин.

Прочу се скоро Андрея по цяла Херцеговина, защото беше юнак и беше събрал около себе си юнаци, които като него не се боеха от турци и на цяла войска можеха да излязат насреща. Гонят Андрея потери, излиза сила царска да го заплаши, препречват му пътища, търсят го под дърво и под камък, разплакват села и каази, пиле се хваща, Андрея се не хваща. Загуби се понякога Андрея, потъне вдън земя, не чуе се, не види се. Току се разчуе, убили го, и сиромашта помен му прави, защото, отдето мине, добро прави. Па един ден ето Андрея пак се явил някъде и турчин не смее да мине, дето го чуват.

И така минаха ни малко, ни много - три години. А загрижиха се в това време баща и майка на Катерина. Какво да я правят? Чака ли се годеник хайдутин? Обича го Никола Алимпич, но баща е, трябва да мисли за щерка си. Не било писано за него, други зет ще търсят. Но не мисли така Катерина. Тя си е дала на Андрея сърцето и от живота си се дели, от него не. Думат ѝ баща и майка, думат ѝ роднини, дума ѝ цял свят. Катерина слуша, па каже:

- Нашите клетви само една смърт може да ги развърже.

Такива моми са рядко. А кой не ще вземе мома като Катерина? Първи ергени я искат, но тя никого не поглежда, за Андрея миел?. за Андрея плаче.

Богу бе угодно да ѝ изпрати едно ново злополучие. Баща ѝ, югато се връщал от Гусинския панаир, бил убит от друг един търговец. Георги Николич, с когото се бил скарал. Баща ѝ едва лонесли жив вкъщи и той издъхнал на ръцете ѝ.

Почерни се оттогава Катерина Алимпич и никой вече не я зиждаше из улиците на Требинье, освен когато отиваше с майка си на гробищата. Не остана жива душа в Требинье да я не оплаче. Годеник в гората, баща в гроба и тя сама вкъщи с една майка, черни почернели, със сълзи си говорят и със сълзи се тешат и от Бога милост просят.

А Андрея е в гората и нищо не знае. Един ден иде му писмо от Катерина. Светът му се завива. Побратимство има с Георги Николича, = той няма да види Катерина, доде е Георги Николич жив. А ето как беше станало това побратимство. Турци го подушите веднъж, че отива в Гусинье, проследили го и видели, че влиза в един хан. Ето турска сила заобикаля хана. В това време бил в хана Георги Николич и стягал коня си да върви. Юнак беше тоя Георги Николич и юнаците обичаше. Домиляло му да види Андрея в турски ръце и казва на Андрея: „Слушай, Андрея, вземи моите дрехи, качи се на коня ми и излез: турците ще помислят, че съм аз, и ще те пуснат, а кога влязат тук, ще им кажа, че си ми взел насила дрехите и си ме вързал.” Така и станало. Притъмнявало и турците не усетили, че сам Андрея им излиза от ръцете. След няколко месеца срещнали се Андрея и Георги в един манастир и си дали в църква побратимска клетва. Седи Андрея и пише на Катерина: „Три години хайдутин ходя по гората с кръв да плащам за кръвта на баща си, още три ще ходя за кръвта на баща ти отплата да взема.”

Но що би с Андрея от тоя ден, другарите му го гледат и не могат да проумеят. Заседна тъга на Андрея в душата и не се дига. Той не бие сега само турци, а налита и на християни. Не държи пари християнски, на сиромаси ги раздава, но кръв християнска мира му не дава. Дружината се весели, той седне настрана, па забучи глава в ръце, наведе очи в земята, облак заброди по чело му и мислите му в черен облак се заскитат. Сърце юнашко всичко забравя само кога пушка пукне. Кръв на огън той гордо подава, на душмани той пръв налита, глас му чуе вярна дружина, нож му гледа как святка в ръце му и по него ни от огън, ни от смърт се плаши. Един ден седи Андрея под бука висока край бистър извор. Пушка припуква низ гората. Момчета стигат и му казват:

- Войводо, трима търговци сме хванали.
- Тук ги доведете - отговаря Андрея.

Кога довеждат търговци, що да види? Между тях е Георги Николич. Още невидял Андрея, Георги се пуца да го целуне, но Андрея от камък по-студен го посреща.

- Що е това, побратим Андрея? - пита Николич. - Или ме не позна? Или ти побратимство дотегна?

Заповядва Андрея да отведат настрана другите двама търговци и когато остава сам с Георги, така му казва:

- Не се чуди, побратим Георги, че не те срещам с радост на лицето. Ще ме чуеш и ще ме разбереш. Слушал ли си да се разваля побратимска клетва, Георги? Ако с друга не е било, с нашата сега ще бъде. Преди три месеца двама търговци се връщали от Гусинье, от панаиря, и по пътя, като се скарали, единият убил другия. Убитият е бил Никола Алимпич. Убийцата си бил ти. Така ли е, Георги? За тия убийства, Георги, изплаща се кръв за кръв. Никола Алимпич има само една дъщеря, тя носи черни кърпи

и няма да ги свали, доде не чуе, че за кръвта на баща ѝ убийцата е платил с кръвта си. Знаеш ли, Георги, че съм ѝ годеник? Иди си, Георги, но знай отсега нататък, че не съм ти побратим, а годеник на Катерина Алимпич, която търси от тебе кръвта на баща си. Дето ме чуеш, дето ме срещнеш, готви се да се браниш.

Говори Андрея, а студени капки пот побиват на челото му, па се опира на едно дърво, навежда глава и казва на Георги Николич другарите си да забере и да си отиде с миром. Стои Андрея и никому не дава да доближи до него. Но ето изведнъж пушки препукват и пада Андрея. Полита дружина из гъста шума. Андрея лежи на земя, гласи подпира на камък, а с ръце държи люти рани и кръв шурти из тях. Гледат го момчета, сълзи текат от очи им и готвят се на четире страни да хвъркнат, убийците да стигнат.

- Момчета, да не ви е просто от Бога и от мене, ако от тука се мръднете. Ако жив остана, убийцата си аз ще найда. За моята кръв други няма кръв да търси. Ако съм ви мил бил, вземете ме и носете ме близо до Требинье и дето ме оставите, повикайте Катерина Алимпич, да дойде да ме види. И що е било казано, това е станало. Лежи Андрея всред гора дълбока край село Тополово, а при него иде Катерина. И Андрея ѝ думаше:

- Катерино, не е Богу било угодно да живея, тебе да взема. Прости ми, ако съм ти в нещо прегрешил, а от мене прошка, ако друго либе залибиш. Една молба към тебе имам. Тежко беше да погазя клетва побратимска. Да забравя, аз станах душманин и на турци, и на християни. На душа си, Катерино, християнска кръв нося. Моите другари ще ти дадат всичко, що имам. Вземи парите и съгради манастир, дето е бил св. Андрея Първозванец. Другарите ми там ще ме закопят. Нека всеки Божи ден попове служат в черквата и Богу да се молят прошка да ми даде за греховете.

Казал тия думи Андрея и от душа се отделил. И заправи се чуден манастир. Гради се три години, на връх свети Андрея ще се освещава. Отвред идат богомолци. Но още нестигнали, вятър се дига, облаци се настилат, гора зашумява, от ведро дъжд се сипе. Стихия ли е, земя ли от дъно се кърти? От небе гърми, а из дъно земя се клати и светне ли, и шип се бучи в нея. Всеки бяга, всеки се крие, а кога стихва небесна стихия, що да видим? С очи да не съм видял, не бих сам повярвал. От манастиря камък въз камък не останал. С грешни пари, с хайдушки пари беше изграден и Бог го не прие, и свети Андрея също. А хората го нарекоха оттогава хайдушки манастир. Това чудо съм видял, да го приказвам, доде живея. А дружина вярна закопа Андрея, дето бе ранен. Там му е гроб и досега. На свети Андрея една жена иде да го прелива и с поп молитва да му чете. Тая жена беше Катерина. Тя мома остана: Андрея да оплаква, за душа му Богу да се моли.

Дядо Димитър

Софрата беше сложена за пладне и дядо Димитър беше седнал на мястото си и чакаше да дойдат син му и снаха му, за да ядат. Бяха Петрови пости. Дядо Димитър не беше

турнал хапка в устата си от заранта и острите върхове на две червени чушки, които се подаваха из паницата с фасулевата чорба, гъделич-каха още повече глада му, а синът и снахата не идеха. Искаше му се да посегне, като ги гледаше, но надвиваше скоро на желанието си и решаваше се да чака. Не се слажда пустото ядене, когато не седнат на софрата всички, така да се напълнят и очите, и сърцето. Той се задоволяваше да помъмре в зъбите си, поклатеше главата си, из-хокнеше и за да забрави глада, замисляше се в някоя дневна работа или се захласнеше в двора, в кокошките, които се разхождаха по него, в чешмата, която шуртеше, в овошките, надвиснали от плод, които му наумяваха ония далечни времена, когато ги беше садил. Най-сетне покачи се син му из стълбата и булката се подаде след малко от една стая. Дядо Димитър ги изгледа сърдито.

- И това не е било! Седнал съм тука и ви чакам, а вие не искате и да знаете.

Младите се извиниха, както можеха. Един търговец дошъл на дюгеня и задържал сина, а булката приспивала детето. Яденето се привършваше, когато една слугиня излезе от една стая, като носеше нещо скрито под шарената си престилка. Дядо Димитър я съгледа и се вторачи подозрително в нея. Тя си беше обърнала лицето на другата страна и гледаше да мине, без да я съгледат.

- Я ми кажи, що носиш под престилката си - каза ѝ той тъкмо когато се готвеше да слезе по стълбата.

Слугинята се спря, изчерви се до уши и смутено отговори, че носи пелени.

Младите се спогледаха плахо и синът побърза да каже:

- Какво пък ти, тате, спря момичето? Остави го да си върви по работата.

Дядо Димитър беше се взрял и изпитателното му око позна, че не прилича на пелени онова, което слугинята крие под престилката си, и без да обърне внимание на думите на сина си, каза на слугинята:

- Не искам аз да ме лъжат. Я ела тука. Това не са пелени. Покажи да видим какво носиш.

Бедната слугиня не знаеше какво да прави и обръщаше очите си ту към сина, ту към снахата, за да ѝ дойдат на помощ, но те бяха още по-смутени от нея.

- И таз добра - осмели се да каже още веднъж синът. - Що била носила, нека носи, що ти влиза в работа?

- Да ми беше казала правото, да я не питам - възрази дядо Димитър, без да свали очите си от слугинята, която се беше вдървила на мястото си. - Да лъжеш, да върнеш просяк, да не станеш на поп, да ядеш блажно през пости ни на тоя свят се прощава, ни на оня.

Нямаше какво да се прави. Слугинята се опита да се противи още малко, но най-сетне се подчини, дигна престилката си и показа се един черен гювеч, в който останки от кокали и от ориз свидетелствуваха за извършеното престъпление. Гръм да беше паднал въз дядо Димитра, нямаше по-силно да го порази. Той отвърна бързо очите си от гювеча, потресен от негодувание, челото му се надипли на бръчки и тежка въздишка лодигна гърдите му. Младите бяха пребледнели като восък. Слугинята трепереше, коленете ѝ се бяха пресекли и гювечът се люлееше в ръцете ѝ. Дядо Димитър поиска нещо да каже, но не можа. Устата му се ояха вкочанили. На очите му блещукаха сълзи. Най-сетне като че от гърдите му падна камък, който го задушаваше, той подигна главата си, изгледа гневно сина си и снаха си и каза с разтреперан глас:

- Да дойда на тия години, та да видя да се яде блажно през пости! Да нямате ни грях, ни срам. Да блажите, да блажите през пости! Протестанти, унияти! И деца имат! Как не ви би жал за децата ви? Неща ви. Да ви не видя вече. Християни, в черкова ходят, кръстят се и през пости блажно ядат. Турци, агаряни, унияти!

Той не можа да говори повече, стана, бледен, разтреперан, и като хвърли още веднъж гневен поглед върху младите, отиде бързешком в стаята си. Син му и снаха му бяха онемели.

- Сега ли намери да минуваш? - каза синът, като се обърна към слугинята, когато дядо Димитър хлопна подире си вратата на стаята си.

У слугинята не беше останало ни ума, ни дума.

- Що се караш на момичето? - отвърна булката. - Крива ли ти е тя? Минала, на, така ще стане, та сега да не знаем какво да правим? Не ли ти казвах? Не можеш ли да не ядеш? Тоя е трети път, дето те хваща така. Кой знае сега колко време ще ни се сърди.

- Какво да правя, като ми се яде?

- Иди сега се оправяй.

Жената имаше право. Трети път сега дядо Димитър хващаше сина си, че блажи през пости. Първи път преди няколко години той го беше хванал, че яде риба в петък. Тогава той го беше обадил на еснафа, който го беше наказал да даде пет оки восък и да не отвори дюгения си цял месец. Подир това бяха му простили. Година и половина по-после дядо Димитър беше го хванал в ново престъпление, още по-тежко. Той беше ял блажно през коледни пости заедно със селския учител. Еснафът по исканието на дядо Димитра беше го обадил на владиката в Пловдив. Син му и учителят ходиха в Пловдив, но какво чиниха, какво правиха, върнаха се опростени от владиката. Владишката прошка не повлия на дядо Димитра и той беше се сърдил на сина си още половин година. Дядо Димитър си наумяваше сега всичките тие грехове на сина си и разкайваше се, че му е прощавал. Син му беше непоправим. Вълкът козината си

менява, нрава си неменява. Той беше продал душата си на дявола. Дядо Димитър се заричаше да му не прости вече никога. Цял свят може да му се моли. Той ще остане непоколебим. От тоя ден той не проговори вече на сина си и на снаха си. Излезе сутрин рано, види си работата, върне се и иде право и се затвори в стаята си. Случи ли се да срещне снаха си, обърне си лицето и отмине. Каквото и да имаше да каже на сина си, било за работа, било за друго, казваше го чрез слугите. Колкото и важна да беше работата, никога не се излъгваше да му говори сам. Той не искаше дори и слугинята, у която се беше хванал гювеча, да му шета и да влиза в стаята му. Един стар слуга, който работеше на дюгеня му от двайсет и една година, идеше вечер къщи, той му готвеше, шъташе и слагаше да яде. От домашните само децата пропускаше в стаята си. Любовта му към тях беше безкрайна. Сръдната му към баща им и майка им още повече я беше увеличила сега. Когато ги чуеше, отвореше вратата и като гледаше никой да го не види, повикваше ги при себе си и цели часове седеше да играе с тях. Прибереше ли се веднъж къщи, излизаше от стаята си само когато да иде на църква или когато видеше, че е влезнал в двора просяк и никой не излиза да му даде нещо.

- Господ влезнал в къщата им, а те не искат и да знаят - кажеше ядосано и станеше, отрежеше хляб и го занесеше сам на просяка.

Искаше му се да си каже някому болката да му олекне, но не смееше. Той се боеше, които се научат, от съжаление към син му и снаха му да не вземат да му се молят и най-сетне да го излъжат да им прости. Още повече той се боеше да не налети на някой, който ще му каже, че син му не е сторил голям грях, дето е блажил. Това му се беше случило веднъж и космите му настръхваха, като помислеше, че може да налети втори път на такава измама. Един човек само в цялото село имаше пълното му доверие. Той беше поп Варлаам и нему само той разказа нещастieto си, и то подир две недели. С поп Варлаама го свързваше старо и неразривно приятелство. И двамата бяха на едни години, бяха се учили на един занаят и бяха излезнали заедно майстори. Поп Варлаам беше станал поп от терзия. Той беше проявил от-рано своето призвание за расото. Книгата не падаше от ръцете му. И додето беше калфа и когато стана майстор, щом му останеше време, не стоеше празен: ще вземе книга и ще чете. Дядо Димитър го беше обикнал най-много за това. Той не знаеше да чете, но обичаше учението.

- Учението - казваше той - е четири очи.

Двамата млади майстори се събираха, единият четеше, а другият слушаше с благоговение, било че книгата разказваше хитростите на Настрадаин ходжа, за боевете на Александра Македонски с амазонките или за чудесата на светиите. На дядо Димитра беше съобщил най-първо поп Варлаам желанието си да се опопи и дядо Димитър беше плеснал от радост на тая мисъл и беше го насърчил. Подир неделя поп Варлаам беше тръгнал за Пловдив да се попи, придружен от дядо Димитра. Види се, че поп Варлаам беше показал пълно съчувствие към жалбите на дядо Димитра и думите

му бяха паднали като балсам на сърцето му, защото, когато се разделиха, лицето на стареца сияеше от радост. Минаха цели месеци. Челото на дядо Димитра все не се разведряваше. Син му и снаха му бяха опитали всякакви средства, за да го умилостивят и да го накарат да забрави. Те се стараеха всячески да му угаждат, знаеха всичките му слабости и спреваряха най-малките му желания и прищевки. Дядо Димитър нито се умилостивяваше, нито забравяше. Сръдната му висеше като облак над къщата, все тъй силна и остра, както в първите дни. Една заран, току-що беше се събудил, той забележи необичайно движение в къщата. Вратите на стаите отваряха се и затваряха се често-често и постоянно се чуеха стъпки. Едни слизаха, други се качваха. Веднъж-два стори му се, че някой дойде до стаята му, па изведнъж се спря и се върна.

- Нещо трябва да е станало - продума си той и се вслуша. Движението вкъщи продължаваше. Още веднъж някой се приближи до стаята му, като че искаше да влезе, но постоя малко и пак се върна назад. Той се готвеше да излезе, когато вратата се отвори и при него влезе поп Варлаам. Той стана на крака да го посрещне. Поп Варлаам беше се засмял до уши и влезнал-невлезнал, извика радостно:

- Давай мюджето*, дядо Димитре.

- На добро да е, отче. Що има?

- Има, това има, че дето ми стъпи кракът, божия благодат има. Не знаеш ли? Честито ти внуче!

Дядо Димитър хлъцна от радост.

- И ти не знаеш? - прибави поп Варлаам.

Дядо Димитър не можеше да говори от възмущение.

- Върви с мене. Гледал съм го и съм се чудил. Що би тая прилика? Цяло на тебе се метнало.

- Живот и здраве да му дава господ - каза дядо Димитър развълнуван и тръгна с попа, но когато влезе в стаята, дето лежеше майката, сияюща от радост до детето, което спеше, и съгледа сина си, който стоеше прав до щастливата си съпруга, спря се кззеднъж, лицето му се помрачи и наведе очите си в земята. Старецът не знаеше какво да прави в борбата, която се отвори в него между сърцето му, което го влечеше към внучето, и между клетвата му, която беше забравил една минута, но която дойде изведнъж на ума му, като видя грешниците, и му казваше за излезе.

- Аз не те доведох да стоиш там - каза поп Варлаам, като го видя, че се е спрял всред стаята. - Пристъпи тука до детето.

Дядо Димитър дигна очите си и метна въз поп Варлаам по-пед полусърдит, полуотчаян, като че искаше да каже:

- И ти ли, отче свети!

- Не искам аз сръдни тука - каза поп Варлаам. - Щото е било, било е. Ако има грешка, има и прошка. Хайде искайте прошка -прибави той, като се обърна към майката и сина.

- Прости ни, тате - казаха и майката, и синът, като го гледаха нежно и боязливо.

В същото време децата, които бяха наобиколили дяда Димитра, щом беше влезнал в стаята, и не разбираха що става, теглеха го за дрехите и сочеха на детето, като казваха с милите си гласове:

- Бебе!

Волята му се съкруши. Той не отговори нищо и приближи се до внучето.

- Няма ли да кажеш, че прощаваш? - попита поп Варлаам.

- Прощавам, но други път...

Той не можа да доизкаже, очите му се бяха напълнили със сълзи, простря ръцете си и прегърна детето, разтреперан от радост и изступление.